

Annales

Instituti

Archaeologici

IX - 2013

Godišnjak

Instituta za

arheologiju

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress od the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršni urednici/Desk editors

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Tehnički urednici/Technical editors

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Sanjin Mihelić

Lektura/Language editor

Ivana Majer (hrvatski jezik/Croatian)
Sanjin Mihelić (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institut of archaeology, Zagreb 2013.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 8** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Mirela Hutinec
Sotin – arheološka istraživanja 2012. godine
- 12** **Tomislav Hršak**
 Tino Leleković
 Marko Dizdar
Rezultati istraživanja nalazišta Batina – Sredno 2012. godine
- 20** **Tatjana Tkalčec**
Arheološka istraživanja nalazišta Crkvari – crkva sv. Lovre 2012. godine
- 26** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2012.
- 31** **Saša Kovačević**
Nova Bukovica – Sjenjak 2012.
- 35** **Daria Ložnjak Dizdar**
Medinci – Čićoka/Jablanik – zaštitna istraživanja 2012. godine
- 38** **Marko Dizdar**
Rezultati zaštitnih istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2012. godini
- 44** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marija Mihaljević
Dolina – Glavičice, istraživanja 2012.
- 48** **Tajana Sekelj Ivančan**
Nastavak arheoloških istraživanja na položajima Volarski breg i Sušine kraj Virje u 2012. godini
- 55** **Marina Ugarković**
 Tina Neuhauser
Stobreč 2012. – helenistički bedem
- 59** **Marina Ugarković**
 Ivančica Schrunk
 Vlasta Begović
 Marinko Petrić
 Tina Neuhauser
Hvar, otok Sveti Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2012.

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 8** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Mirela Hutinec
Sotin – archaeological investigations in 2012
- 12** **Tomislav Hršak**
 Tino Leleković
 Marko Dizdar
The results of the excavations of the Batina-Sredno site in 2012
- 20** **Tatjana Tkalčec**
Archaeological investigations at Crkvari – St. Lawrence Church in 2012
- 26** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, archaeological investigations in 2012
- 31** **Saša Kovačević**
Nova Bukovica – Sjenjak 2012.
- 35** **Daria Ložnjak Dizdar**
Medinci – Čićoka/Jablanik – rescue investigations in 2012
- 38** **Marko Dizdar**
The results of the 2012 rescue excavations of the La Tène culture cemetery in Zvonimirovo – Veliko Polje
- 44** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marija Mihaljević
Dolina-Glavičice, the investigations in 2012
- 48** **Tajana Sekelj Ivančan**
Continued archaeological investigations at the positions of Volarski Breg and Sušine near Virje in 2012
- 55** **Marina Ugarković**
 Tina Neuhauser
Stobreč 2012 – Hellenistic fortification
- 59** **Marina Ugarković**
 Ivančica Schrunk
 Vlasta Begović
 Marinko Petrić
 Tina Neuhauser
Hvar, St. Clement island, Soline Bay, archaeological investigations in 2012

64 Siniša Krznar Arheološko istraživanje lokaliteta Torčec – Cirkvišće 2012. godine	64 Siniša Krznar <i>Archaeological investigations at the site Torčec – Cirkvišće in 2012</i>
69 Marko Dizdar Zaštitna arheološka istraživanja nalazišta AN 4 Poljana Križevačka 1 na trasi autoceste A12, dionica Gradec – Kloštar Vojakovački	69 Marko Dizdar <i>Rescue archaeological excavations of the AS 4 Poljana Križevačka 1 site on the route of the A12 motorway, section Gradec-Kloštar Vojakovački</i>
76 Tatjana Tkalčec Kasnosrednjovjekovno naselje Buzadovec–Vojvodice (AN 3) na trasi autoceste A12 Sveta Helena – GP Gola	76 Tatjana Tkalčec <i>The late mediaeval settlement Buzadovec – Vojvodice (AS 3) on the route of the A12 motorway Sveta Helena – GP Gola</i>
<p>88 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Rezultati arheoloških istraživanja lokaliteta Kalnik – Igrišće</p>	<p>88 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Results of archaeological investigations of the Kalnik – Igrišće site</i></p>
<p>93 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Zaštitna istraživanja nalazišta AN 1 Grabrić na trasi autoceste A13, dionica Čvor Vrbovec 2 – Čvor Farkaševac</p>	<p>93 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Rescue excavations of the AN 1 Grabrić site on the route of the A13 motorway, section Vrbovec 2 Junction – Farkaševac Junction</i></p>
98 Marko Dizdar Terenski pregled i probna istraživanja na izgradnji spojne ceste od Petrinje do mosta preko rijeke Kupe u Brestu	98 Marko Dizdar <i>Field survey and test excavations on the route of the connecting road between Petrinja and the bridge over the Kupa river in Brest</i>
<p>102 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p>Arheološka istraživanja na lokalitetu Stari grad u Ivanju 2012. godine</p>	<p>102 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p><i>Archaeological investigations at the Old Town site in Ivanec in 2012</i></p>
109 Tatjana Tkalčec Nastavak arheoloških istraživanja burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2012. godine	109 Tatjana Tkalčec <i>Continued archaeological investigations of the mediaeval fortified town Vrbovec in Klenovec Humski in 2012</i>
116 Asja Tonc Rezultati probnih iskopavanja na gradini Svete Trojice 2012. godine	116 Asja Tonc <i>Results of trial excavations at the Sv. Trojica hillfort in 2012</i>
<p>121 Bartul Šiljeg
Goranka Lipovac Vrkljan
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra</p> <p>Crikvenica – <i>Ad turre</i>, rezultati sustavnih arheoloških istraživanja rimske keramičarske radionice na lokalitetu Igralište 2012. godine</p>	<p>121 Bartul Šiljeg
Goranka Lipovac Vrkljan
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra</p> <p><i>Crikvenica – Ad turre, Results of Systematic Archaeological Excavations of the Roman Pottery Workshop at the Igralište Site in 2012</i></p>
<p>131 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Ana Konestra</p> <p>Nastavak arheološko-konzervatorskih istraživanja lokaliteta Stancija Blek (Tar) u 2012. godini</p>	<p>131 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Ana Konestra</p> <p><i>Continued archaeological investigations and conservation at the Stancija Blek site (Tar) in 2012</i></p>

Terenski pregledi

136 **Tatjana Tkalčec**

Rekognosciranje na području Bjelovarsko-bilogorske i Koprivničko-križevačke županije u 2012. godini

167 **Kristina Jelinčić Vučković**

Terenski pregled lokaliteta Novo Selo *Bunje* na otoku Braču

175 **Asja Tonc**

Terenski pregledi područja izgradnje novih cestovnih pravaca na teritoriju Zagrebačke i Istarske županije

Field Surveys

136 **Tatjana Tkalčec**

Field surveys in the Bjelovar-Bilogora and Koprivnica-Križevci counties in 2012

167 **Kristina Jelinčić Vučković**

Field survey of the Novo Selo Bunje site on the island of Brač

175 **Asja Tonc**

Field surveys of the construction area of new roads in the Zagreb and Counties of Zagreb and Istria

Eksperimentalna arheologija

185 **Andreja Kudelić**

Testiranje tehnologije izrade keramičkih posuda i rekonstrukcija hipotetske horizontalne keramičarske peći

190 **Andreja Kudelić
Filomena Sirovica
Dinko Tresić Pavičić**

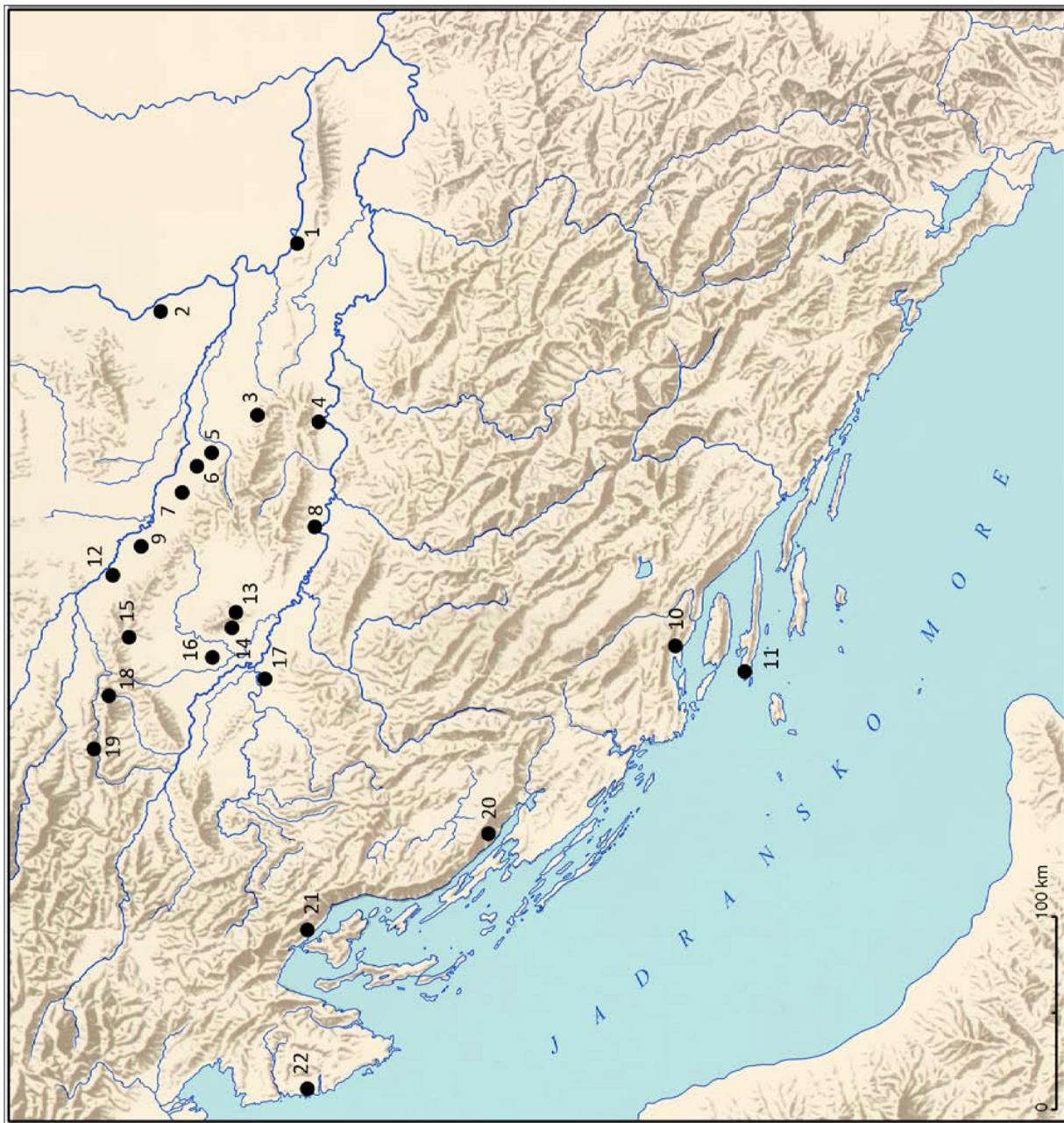
Dokumentiranje reljefnih značajki položaja Kurilovec–Belinščica tijekom 2011. i 2012. godine

185 **Andreja Kudelić**

Testing of ceramic vessel production technology and reconstruction of a hypothetical horizontal ceramic kiln

190 **Andreja Kudelić
Filomena Sirovica
Dinko Tresić Pavičić**

Documenting the relief features of the position Kurilovec–Belinščica in 2011 and 2012

1. Sotin
2. Batina - Sredno
3. Crkvari - crkva Sv. Lovre
4. Slavonski Brod- Galovo
5. Nova Bukovica- Sjenjak
6. Medinci - Čičoka/Jablanik
7. Zvonimirovo - Veliko polje
8. Dolina - Glavičice
9. Volarski breg i Sušine
10. Stobreč
11. Sv. Klement-Soline
12. Torčec - Crkvišće
13. AN 4 Poljana Križevačka
14. AN 3 Buzadovec-Vojvodice
15. Kalmik -Igrišće
16. AN 1 Grabrić
17. Petrinja-Žrnica
18. Ivanec- Stari grad
19. Klenovec Humski-Plemićki grad Vrbovec
20. Gradina Sv. Trojice
21. Crkvenica-Igralište
22. Stanција Blek-Tar

Rezultati istraživanja nalazišta Batina – Sredno 2012. godine

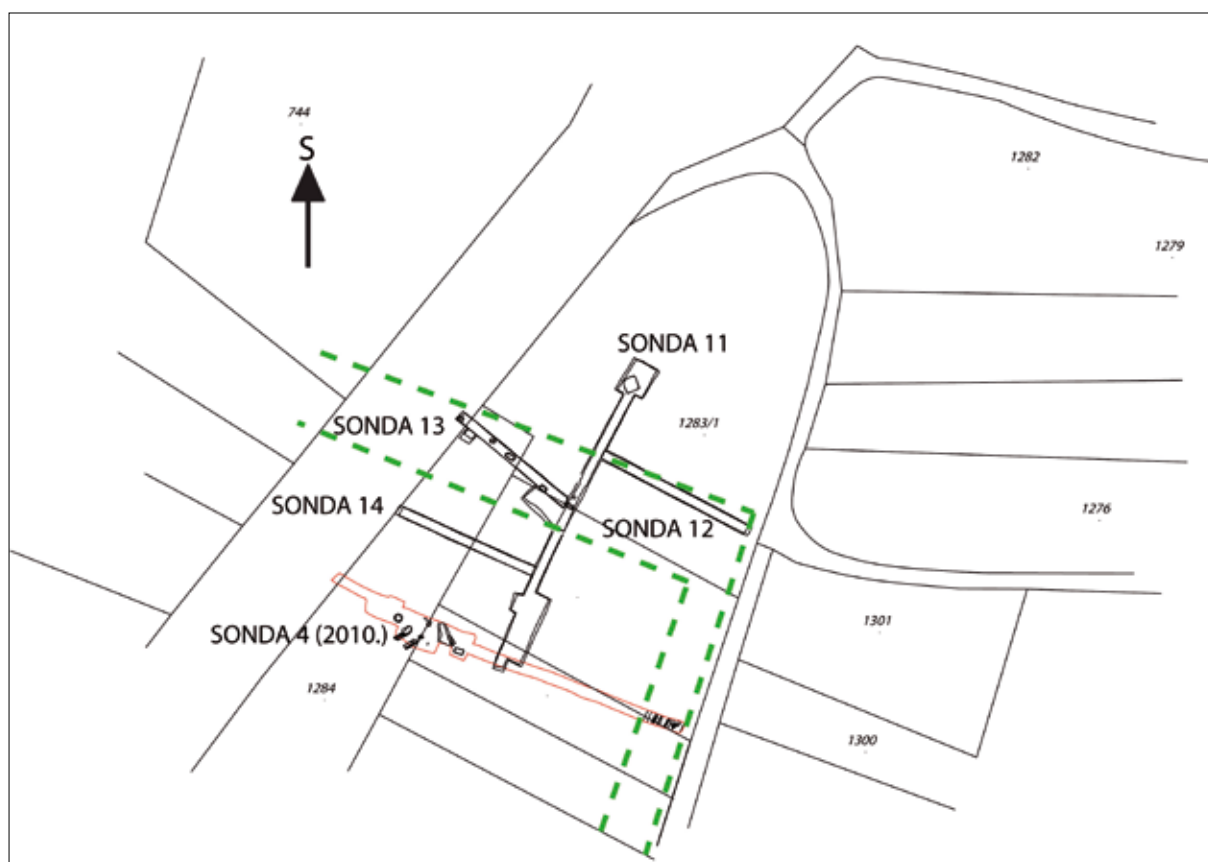
The results of the excavations of the Batina – Sredno site in 2012

Tomislav Hršak
Tino Leleković
Marko Dizdar

Primljeno/Received: 30.5.2013.
Prihvaćeno/Accepted: 3.6.2013.

U sklopu projekta Arheološka baština Baranje proveden je nastavak istraživanja nalazišta Batina–Sredno na kojem su u prethodnim istraživanjima otkriveni paljevinski grobovi daljske grupe iz kasnoga brončanog i početka starijega željeznog doba te biritualna rimska nekropola. Površina istraživanja nalazila se uz rub surduka koji položaj groblja dijeli od naselja na Gracu. Osim otkrića ravnoga paljevinskog groba daljske grupe, započelo se s istraživanjem tumula 1 u kojem je pronađen bogato opremljeni grob s keramičkim simpozijalnim servisom i dijelovima konjske opreme koji ukazuju na pokop istaknutog člana zajednice s kraja 8. i početka 7. stoljeća pr. Kr. Rimski paljevinski grobovi tipa bustum sadržavali su priloge keramičkih posuda i metalnih te koštanih predmeta koji ih datinaju u doba Severa. Rezultati istraživanja potvrdili su kako je Batina iznimno arheološko nalazište koje pruža vrijedne podatke o kraju kasnoga brončanog i početku starijega željeznog doba u hrvatskom Podunavlju te spoznaje o životu na baranjskom dijelu limesa.

Ključne riječi: Batina, daljska grupa, starije željezno doba, tumul, antika, limes, nekropola
Key words: Batina, Dalj group, Early Iron Age, tumulus, antiquity, limes, necropolis

Sl. 1 Tlocrt istražene površine na nalazištu Batina–Sredno sjever. Crno – sonda iz 2012.; crveno – sonda iz 2010.; zeleno – pretpostavljen izgled opkopa rimskog logora (izradio: T. Leleković).

Fig. 1 Plan of the excavated surface at the Batina–Sredno north site. Black – the 2012 sondage; red – the 2010 sondage; green – presumed appearance of the trench of the Roman camp (design by: T. Leleković).

Sl. 2 Pogled na tumul 1 na početku istraživanja (snimio: V. Mesarić).

Fig. 2 View of tumulus 1 at the beginning of the excavation (photo: V. Mesarić).

Probna iskopavanja prapovijesnog i antičkog nalazišta Batina–Sredno nastavljena su u jesen 2012. godine¹, nakon provedbe terenskih pregleda sjeveroistočnog dijela Baranje između Batine, Zmajevca i Suze u kojima su definirana pojedina iznimna nalazišta na kojima je potom predviđeno poduzimanje probnih iskopavanja. Položaj Sredno smješten je na sjeveroistočnom završetku Banskog brda koje završava strmim lesnim padinama ispresijecanim dubokim usjecima ili surducima. U istraživanjima provedenima 2010. i 2011. godine otkriveni su ravni paljevinski grobovi daljske grupe koja je obilježila mladu fazu kasnoga brončanog doba i početne faze starijega željeznog doba. U dosadašnjim istraživanjima definirana je južna granica rasprostiranja groblja, pri čemu je zabilježeno i postojanje tumula na cijelom području njegova rasprostiranja. Isto tako, pronađeni su rimski paljevinski i kosturni grobovi koji pripadaju južnoj nekropoli koja se nalazila uz cestu koja je vodila prema utvrdi *Ad Militare*. Otkriće karakterističnih jaraka V-presjeka tipa *fossa* povezuje se s postojanjem privremenih rimskih vojnih logora, dok za neke duboke i široke jarke namjena zasad nije u potpunosti jasna (Bojčić et al. 2009; 2010; 2011).

Rezultati istraživanja

U istraživanjima provedenima 2012. godine na Srednom ispitano je pet sondi koje su se nalazile na sjevernom dijelu, od-

nosno položaju koji je najbliže rubu naselja na Gracu (sl. 1). Po prvi put započelo se s iskopavanjem stariježeljeznodobnog tumula (sl. 2) koji je uočen tijekom terenskog pregleda 2008. godine, a položen je uz sjeverni rub groblja na Srednom. Otvorena je veća površina kako bi se pokušao odrediti centar tumula i rasprostiranje njegovih nasipa (sl. 3). Isto tako, namjera je bila istražiti površinu sjeverno od sonde 4 kako bi se utvrdio smjer i intenzitet širenja prapovijesnih i antičkih grobova prema Gracu. Istraživanjem je obuhvaćena površina koja se nalazila između današnje ceste i poljskog puta koji vodi prema sjeveroistočnom dijelu Srednog. Iskopan je uzdužni rov dužine 54 metra i širine 1,20 m, kao i tri poprečna rova ukupne dužine 67 metara (sonde 12 – 14) (sl. 1). U sjevernom dijelu sonde 11 pronađen je jedan željeznodobni grob. U ostatku sonde 11, te u sondama 12 i 13 pronađeni su ostaci antičkih objekata i grobova, dok u sondi 14 nisu pronađeni nikakvi nalazi. Rovovi su na mjestima nalaza

Sl. 3 Zapuna groba 2 tumula 1 (snimio: V. Mesarić).

Fig. 3 Fill of grave 2 in tumulus 1 (photo: V. Mesarić).

¹ Probna iskopavanja proveo je Muzej Slavonije Osijek pod vodstvom T. Hršaka od 19. rujna do 24. listopada 2012. godine. U istraživanjima su, osim voditelja, sudjelovali i D. Dujmić iz Muzeja Slavonije Osijek, dr. sc. Tino Leleković s Odsjeka za arheologiju HAZU-a, dr. sc. Marko Dizdar iz Instituta za arheologiju i Marko Ceković, student arheologije pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ukupno je istražena površina od oko 360 m². Financijska sredstva osiguralo je Ministarstvo kulture RH. Istraživanja se provode u sklopu projekta Arheološka baština Baranje koji je od 2008. godine vodio Arheološki muzej Osijek, od 2012. godine pripojen Muzeju Slavonije Osijek.

Sl. 4 Dno groba 2 tumula 1 s nalazima (snimio: V. Mesarić).
Fig. 4 Base of grave 2 in tumulus 1 with the finds (photo: V. Mesarić).

Sl. 5 Ulomak ukrašene keramičke posude (snimio: V. Mesarić).
Fig. 5 Fragment of a decorated ceramic vessel (photo: V. Mesarić).

grobova prošireni kako bi se pronađene grobne cjeline istražile u potpunosti. Stratigrafska slika nalazišta pokazuje kako se ispod sloja oračeg humusa (SJ 1), koji je ponegdje debljine i do 60 cm, nalazi tamnosmeđi predlesni sloj (SJ 2) i potom sloja lesa (SJ 3). Na pojedinim dijelovima nalazišta, posebno na manjim i blagim uzvišenjima, les se pojavljuje odmah ispod sloja humusa koji je na tim mjestima debljine oko 30 cm. Na mjestu tumula 1, koji je označen kao S10 (sonda 10), ispod tankog sloja humusa izdvojeni su izmiješani slojevi koji predstavljaju slojeve nasipavanja tumula. Ukupno je 2012. godine istraženo 11 grobova: 4 prapovijesna i 7 rimskih. Osim grobova, u probnim sondama pronađeni su i jarak iz rimskog razdoblja te nekoliko ukopa rupa za stupove.

Prapovijesni grobovi

Cilj istraživanja bilo je preciznije vremensko i kulturološko definiranje stariježeljeznodobnih zemljanih humaka ili tumula na lokalitetu Sredno. Sonda 10 otvorena je na sjevernom dijelu položaja Sredno, blizu naselja na Gracu, na mjestu gdje je u terenskom pregledu 2008. godine pretpostavljeno postojanje zemljanog humka ili tumula (Bojčić et al. 2009: sl. 4). Sonda je postavljena tako da se pokuša odrediti središte tumula 1, dok je iskopavanje provedeno po četvrtinama kako bi se definirali nasipi tumula (sl. 3). Otegotna okolnost bila je ta što se tumul nalazio na samom rubu surduka te je pretpostavljeno da je dio

plašta skliznuo zbog erozije tla. Nakon iskopa površinskog sloja dubine 35 cm, ustanovljeno je kako se na cijeloj površini nalazi izmiješana zemlja, dok su se u sjeveroistočnoj četvrtini počeli nazirati tragovi većeg ukopa. Potom je na cijeloj površini strojno iskopan površinski sloj do razine pojavljivanja prepoznatog ukopa. Ukop SJ 286/287, kvadratnog oblika, dimenzija 4,5x4,5 m, s izrazito izmiješanom zapunom od žuto-smeđe zemlje, definiran je u sjeveroistočnom dijelu pretpostavljenog tumula. Uz njega, u gornjem sloju, pronađeno je i nekoliko recentnih ukopa iz Drugoga svjetskog rata. Nakon skidanja ostatka površinskog sloja, na pretpostavljenoj površini nasipa tumula nije pronađen nijedan drugi ukop, nego se posvuda pojavljivala izrazito izmiješana zemlja koja je predstavljala nekoliko slojeva nasipavanja tumula. U zapadnom rubu sonde definiran je rub nasipa tumula, gdje je pronađeno i nekoliko ukopa rupa za stupove koje se ne mogu sa sigurnošću vremenski determinirati. Uz sam zapadni rub nasipa tumula pronađen je kosturni ukop (G 70) bez nalaza (sl. 10). Na osnovi grobnog rituala i orijentacije možda ga se može pripisati halštatskom kulturnom krugu.

Kvadratnom ukopu (T1/G2) prvo je ispražnjena istočna polovica do razine pojavljivanja nalaza na relativnoj dubini od oko 2 m. Zapuna ukopa pokazala je kako je cijelo vrijeme riječ o izmiješanoj zemlji sličnoj onoj kakva se nalazi u nasipima tumula. Ukop je bio izrazito ravnih stijenki (sl. 4). U stranicama ukopa razabirala su se tri sloja nasipavanja tumula te se jasno vidjelo da je ova grobna komora ukopana kroz nasip tumula u zdravicu, tj. les. Prilikom ukopavanja ove grobne komore presječen je jedan stariji halštatski grob (T1/G1). Uz donje rubove ukopa

Sl. 6 Ulomci ukrašenoga brončanog lima (snimio: V. Mesarić).
Fig. 6 Fragments of a decorated bronze sheet (photo: V. Mesarić).

Sl. 7 Brončani i željezni dijelovi konjske opreme (snimio: V. Mesarić).
Fig. 7 Bronze and iron items of horse gear (photo: V. Mesarić).

Sl. 8 Brončani dijelovi konjske opreme (snimio: V. Mesarić).

Fig. 8 Bronze items of horse gear (photo: V. Mesarić).

izdvojen je sloj tamnosmede boje i kompaktne strukture koji se nalazio izvan prostora grobne komore i drvenim je gredama odvojen od unutrašnjosti (sl. 4). Na dnu grobne komore, koja je možda bila prekrivena daskama, pronađeni su brojni prilozi poput keramičkih posuda ukrašenih složenim ornamentalnim kompozicijama izvedenima brončanim i kositrenim lamelama (sl. 5 – 6), zatim dijelovi drvenog namještaja s brojnim brončanim zakovicama, dijelovi drvene ili brončane posude ili vjedra, brončani i željezni dijelovi konjske opreme (sl. 7 – 8), brončane patkice koje su vjerojatno bile aplicirane na brončanu posudu, nakit od zlatnih svitaka. Dijelovi konjske opreme (željezni križni razvodnici) ukazuju (sl. 7), koliko se vidi prije konzervacije, na karpatski krug ranohalštatske konjske opreme, odnosno pojavljuju se uglavnom u istočnom dijelu Karpatske kotline. Pronađeni nalazi upućuju na pokop istaknutog pokojnika ili pokojnice koji su predstavljali elitu zajednice. Ulomci keramič-

kih posuda ukrašeni apliciranim metalnim lamelama izvedenima u motivima meandra i složenijih kompozicija sa spiralnim izdancima (sl. 5) ukazuju na motive slikane keramike poznate na prostoru istočno i sjeverno od Alpa u istočnom halštatskom krugu (Brosseder 2004: Abb. 174). Metalne lamele rijetko su se sačuvali, a najčešće je riječ o ulomcima brončanog lima (sl. 6). Ipak, na vanjskoj površini posuda ostali su tragovi ljepljivosti kojim su bili aplicirani na posude. S obzirom na metalne nalaze (razvodnici), kao i bogati simpozijalni keramički servis, kneževski grob 2 u tumulu 1 može se datirati u IIIb horizont prema C. Metzner Nebelsick (kraj 8. – početak 7. stoljeća pr. Kr.) (2002: Abb. 163). Dakle, može se zaključiti kako je riječ o izrazito bogatom kneževskom grobu s kraja 8. i početka 7. stoljeća pr. Kr. koji je bio ukopan kroz nasipe tumula. Ta činjenica, kao i to da je presjekao jedan stariji halštatski paljevinski grob koji je također bio ukopan u nasip tumula, vjerojatno ukazuju na postojanje starijega kneževskog groba zbog kojeg je cijeli tumul i bio nasipan, a što bi se budućim istraživanjima tek trebalo utvrditi.

U sondi 11, koja je otvorena na položaju Sredno u blizini sonde 4 iz 2010. godine, paralelno uz današnju cestu koja vodi prema spomeniku na Batini, otkriven je paljevinski grob 69 koji pripada daljskoj grupi i datira se na početak starijega željeznog doba. U grobu se, uz keramički simpozijalni servis, nalazilo i željezno koplje s dugim tuljcem (sl. 9). Grob se nalazi najbliže pretpostavljenom položaju južnog ruba naselja na Gracu od svih istraženih u razdoblju od 2010. do 2012. godine.

Rimsko razdoblje

Nalazi iz rimskog razdoblja pronađeni su u sondama 11, 12 i 13 koje se nalaze u blizini sonde 4 iz 2010. godine (sl. 1) (Bojčić et al. 2010; 2011). U sondama 11 – 13 pronađen je jarak koji se protezao u smjeru istok – zapad, širine 7 m i dužine 48,5 m, pri čemu se treba naglasiti kako nije utvrđen početak jarka, nego da se jarak proteže dalje i istočno i zapadno od istra-

Sl. 9 Grob 69 (snimio: V. Mesarić).

Fig. 9 Grave 69 (photo: V. Mesarić).

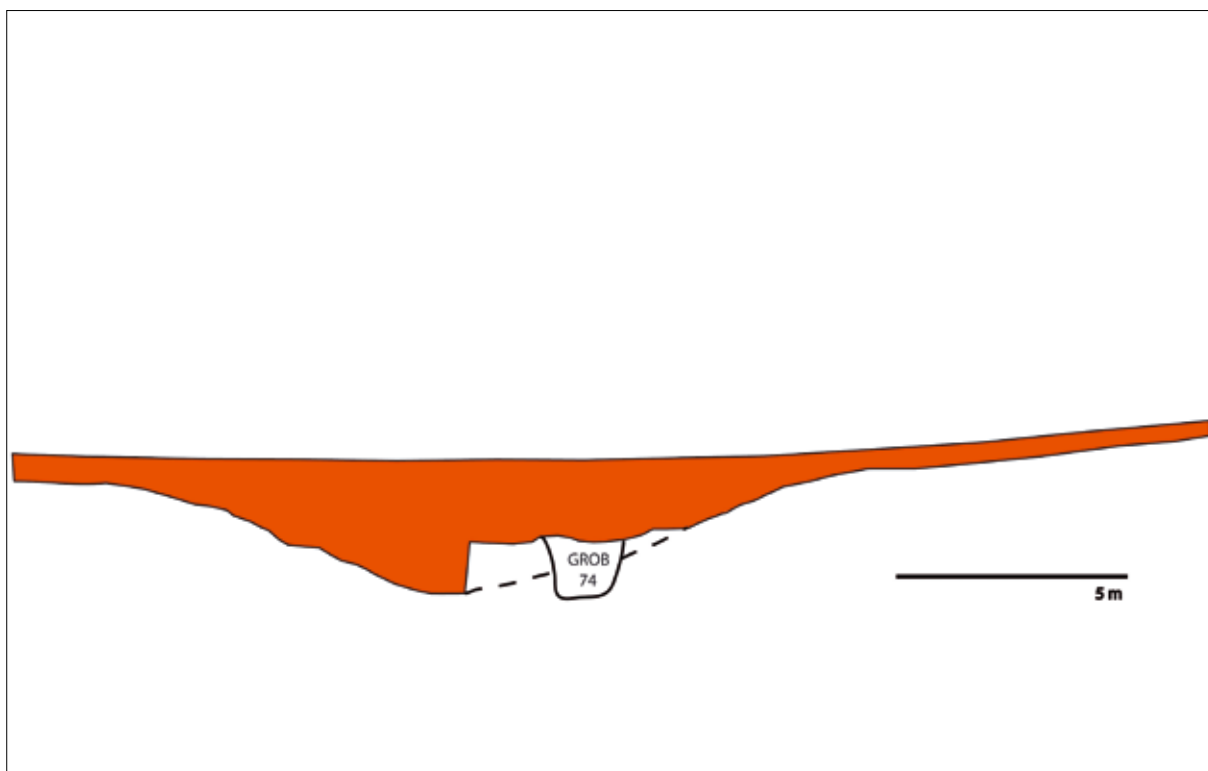

Sl. 10 Grob 70 (snimio: V. Mesarić).

Fig. 10 Grave 70 (photo: V. Mesarić).

žene površine (sl. 1). Jarak nije bilo moguće istražiti u cijelosti, tako da je istražen dio zahvaćen sondom 11, gdje je jarak otvoren u punoj širini, čime je utvrđen i njegov presjek, odnosno njegov smjer pružanja te dubina (sl. 12). Jarak je izvorno imao presjek u obliku izduženog slova V (sl. 11), pri čemu je najveća širina jarka dosegala 7 m, a dubina 3 m. Na istoj površini, oko 50 metara jugoistočno od jarka otkrivenog 2010. godine, pronađen je jednaki takav jarak pravilne orijentacije sjever – jug (Bojčić et al. 2011, 13–14). Ako se u obzir uzme da je za opkope vojnih logora tipičan V-presjek jarka (Johnson 1983: 47–48),

može se pretpostaviti kako su jarak otkriven 2010. godine i ovaj otkriven 2012. godine dijelovi opkopa jednoga takvog logora (sl. 1). Sondama unutar ta dva jarka, dakle na površini koja bi činila sjeveroistočni ugao toga logora, nisu pronađeni ostaci drvene ili zidane arhitekture, dok je u zapuni jaraka pronađeno iznimno malo nalaza. Prema tome se može pretpostaviti da je riječ o privremenom logoru koji je u uporabi bio tek kratko vrijeme. S obzirom da su unutar granica toga pretpostavljenog logora pronađeni ostaci groblja iz doba Severa, može se samo utvrditi da logor bio izgrađen u 1. ili u 2. stoljeću.

Sl. 11 Presjek obrambenog jarka (izradio: T. Leleković).

Fig. 11 Section of the defence ditch (design: T. Leleković).

Sl. 12 Pogled na sondu 11. Na površini je vidljiva zapuna obrambenog jarka (snimio: V. Mesarić).

Fig. 12 View of sondage 11. The fill of the defence ditch is visible on the surface (photo: V. Mesarić).

U zapunu obrambenog jarka bili su ukopani rimski grobovi u nizu koji se protezao u smjeru sjeverozapad – jugoistok te čine cjelinu s grobovima pronađenima 2010. godine koji imaju jednaku orijentaciju. Ukupno je pronađeno sedam paljevinskih grobova tipa *bustum*. Orijetacija grobnih redova govori da je groblje najvjerojatnije organizirano prema pravcu ceste koja je vodila prema utvrdi. Pri tome treba istaknuti kako u sondi 13 kao i u južnom dijelu sonde 11 nisu pronađeni ostaci grobova, odnosno očito je kako su pokojnici bili pokapani u skupinama koje su među sobom bile odvojene praznim prostorom. Na sadašnjoj razini istraženosti nije moguće utvrditi razlog takvog grupiranja grobova.

U sondama 11 i 13 pronađeno je sedam paljevinskih grobova (G73 – G79) koji pripadaju vremenu Severa (sl. 13 – 15). Riječ je o jednostavnim bustama četvrtastih i ovalnih rake. Zanimljivo je što je snažna prisutnost *busta* 2. i 3. stoljeća utvrđena i nedavnim istraživanjima u Sotinu (Hutinec 2010: 29–33), iz čega se može iščitati kako je ovakav običaj pokopavanja bio učestao na grobljima na limesu. Najveći je imao dimenzije 1,69x0,72 m, dok je najmanji mjerio 0,91x0,71 m. U gornjim dijelovima rake bili su vidljivi tragovi izloženosti visokoj temperaturi, dok su donji dijelovi stijenkli kao i dno rake uglavnom bili neoštećeni. Takve su pojave tipične za *busta*, zato što su tako započene stijenke potvrda da je pokojnik spaljen na lomači postavljenoj neposredno iznad rake (Leleković 2012: 320–321, 342). U svih sedam grobova rake je do pola bila zapunjena s ostacima lomače izmiješanim s ulomcima spaljenih kostiju. Pri tome su grobovi 73, 74, 76 i 79 sadržavali grobne priloge, dok su u grobovima 75, 77 i 78 pronađeni samo ostaci lomače i spaljenih kostiju. Grobovi s priložima opremljeni su na vrlo sličan

Sl. 13 Grob 74 (snimio: V. Mesarić).

Fig. 13 Grave 74 (photo: V. Mesarić).

Sl. 14 Grob 77 (snimio: V. Mesarić).

Fig. 14 Grave 77 (photo: V. Mesarić).

način, a sadržavali su posudu za piće, svjetiljku i novac. Po količini i kvaliteti pronađenih predmeta ističe se grob 73 u kojem su pronađeni ulomci keramičke svjetiljke, koštanog vretena i keramičkog pršljena, iz čega se vidi kako je u njemu najvjerojatnije bila pokopana žena (sl. 15). Ti su predmeti fragmentirani i oštećeni vatrom, što znači da su položeni na lomaču prije spaljivanja. U grobu su pronađeni i keramički vrč te brončani novac koji nisu bili oštećeni, dakle oni su položeni u grob nakon što je lomača ugašena. Upravo zbog toga se po novcu, koji na sebi ima lik Julije Domne, grob može datirati u prvu četvrtinu 3. stoljeća.

Rezultati istraživanja provedenog 2012. godine na položaju Sredno iznova su potvrdili kako je Batina iznimno arheološko nalazište koje pruža vrijedne podatke o životu vrlo bogate zajednice koja je živjela na kraju kasnoga brončanog i početku starijega željeznog doba, kao i nove spoznaje o životu na baranjskom dijelu limesa.

Sl. 15 Grob 73 (snimio: V. Mesarić).

Fig. 15 Grave 73 (photo: V. Mesarić).

Literatura

- Bojčić, Z., Dizdar, M., Hršak, T., Leleković, T. 2009, Terenski pregled područja Batine, *Annales Instituti Archaeologici*, V, 125–129.
- Bojčić Z., Dizdar, M., Hršak, T., Vukmanić, I., Dujmić, D., Leleković, T. 2010, Terenski pregled područja između Batine i Suze, *Annales Instituti Archaeologici*, VI, 80–87.
- Bojčić Z., Dizdar, M., Hršak, T., Leleković, T. 2011, Rezultati probnih istraživanja nalazišta Batina-Sredno 2010. godine, *Annales Instituti Archaeologici*, VII, 13–19.
- Brosseder, U. 2004, *Studien zur Ornamentik hallstattzeitlicher Keramik zwischen Rhônetal und Karpatenbecken*, UPA Bd. 106, Bonn.
- Hutinec, M. 2010, Sotinska groblja u antici, in: *Arheološke spoznaje o Sotinu. Rezultati probnih istraživanja 2008. – 2010.*, Vukovar, 29–33, 50–62.
- Jonhson, A. 1983, *Roman Forts of the 1st and 2nd centuries AD in Britain and the German Provinces*, London.
- Leleković, T. 2012, Cemeteries, in: *The Archaeology of Roman Southern Pannonia. The state of research and chosen problems of the Croatian portion of the Roman province of Pannonia*, Migotti, B. (ed.), Oxford, 313–358.
- Metzner-Nebelsick, C. 2002, *Der »Thnako-Kimmerische« Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien*, Vorgeschichtliche Forschungen Band 23, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf.

Summary

Within the project entitled «The Archaeological Heritage of Baranja» the excavations were continued at the Batina-Sredno site, which had yielded cremation graves of the Dalj group and a biritual Roman necropolis. The excavated area lay adjacent to the edge of the gully dividing the Sredno site from the settlement at Gradac. In addition to the discovery of a grave of the Dalj group (Fig. 9), the excavations were commenced of tumulus 1, which yielded a richly furnished grave measuring 4.5 x 4.5 m, 2 m deep (Fig. 4), dug through the fills of the tumulus. The timber grave chamber contained a ceramic set decorated with motifs executed with thin plates of bronze and tin (Fig. 5–6), as well as items of horse gear (Fig. 7–8), pointing to the burial of a prominent member of the community from the end of the 8th and the beginning of the 7th cent. BC.

Sondages 11–13 yielded a ditch characterized by a cross-section in the shape of elongated letter V (Fig. 11), presumably a trench of a temporary military camp. Cremation graves of the bustum type, furnished with ceramic vessels and metal and bone objects that date them to the Severan period, were dug into the fill of the ditch (Fig. 13–15). The results of the excavations corroborated the importance of Batina as a site that provides valuable information about the end of the Late Bronze Age and the beginning of the Early Iron Age in the Croatian Danube basin and our understanding of the life in the Baranja section of the limes.